

AJAKONIA

REGIONÁLIS
TUDOMÁNYOS
ÉVKÖNYV

KÜLÖNLENYOMAT

57.
2019.

ARRABONA

57.

RÓMER FLÓRIS
Művészeti és Történeti
Múzeum, Győr

GYŐR
2019

ARRABONA 57. 2019.
Regionális Tudományos Évkönyv

Szerkesztőbizottság:
Bana József, Barna Attila, Csiszár Attila, Czigány Dávid,
Horváth József, László Csaba (elnök), N. Matus Zsanett,
Szalay Balázs, Székely Zoltán, Vajk Ádám

Felelős szerkesztő:
Nemes Gábor

Szerkesztők:
Cserhalmi Zoltán, Kelemen István

Olvasószerkesztő:
N. Matus Zsanett

Arculatterv és technikai szerkesztés:
Tanai Csaba Taca

A kiadány megjelenését támogatta:

Győri
Egyházmegyei
Levéltár

HANSÁGI MÚZEUM
BORSODALYI MEGYE
ALAPÍTVÁNY

Nemzeti Kulturális Alap

SOPRONI MÚZEUM
ALAPÍTVÁNY

ISSN 0571-1304

Kiadja: Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum
Nyomdai kivitelezés: Palatia Nyomda és Kiadó Kft.
Megjelenik: 500 példányban

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Kruppa Tamás

- A PÜSPÖK, A FEJEDELEM ÉS A VAJDA
Naprághy Demeter kancellár erdélyi tevékenysége
és ami utána következett (1598–1602)11

Fazekas István

- NAPRÁGHY DEMETER GYŐRI PÜSPÖKSÉGE 1606–161931

Dominkovits Péter

- NAPRÁGHY DEMETER GYŐRI PÜSPÖK ÉS SOPRON VÁROSA
Egy katolikus főpap és a dunántúli evangélikusok centruma53

Jankovits László

- RIMAY JÁNOS LEVELE NAPRÁGHY DEMETERHEZ59

P. Vásárhelyi Judit

- ÚJABB KÖNYVEK NAPRÁGHY DEMETER KÖNYVTÁRÁBÓL73

Jékely Zsombor

- A GYŐRI JÉZUS SZÜLETÉSE-KÁRPIT97

Gerencsér Péter

- AZ OSZMÁNOK VAGY AZ EXTRANEUSOK?
Hidász, a török korban elpusztult rábaközi falu113

Oláh P. Róbert

- A GYŐRI SZÉKESKÁPTALAN SZEMÉLYI ÖSSZETÉTELE 1658 ÉS 1725 KÖZÖTT145

Tóth Vilmos

- A GYŐRI KÁRMELITA TEMPLOM MINT TEMETKEZŐHELY177

Pápai Emese

- SCHIMA A. BANDI IPARMŰVÉSZ FEJEDELMI AJÁNDÉKAI
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN197

Krisch András

- A SOPRONI EVANGÉLIKUS GYŰLEKEZET A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN211

Világi Dávid

- A GYŐRI EVANGÉLIKUSSÁG HELYZETE A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKÁBAN219

SZEMLE

C. Tóth Norbert

- Csermelyi József: Az óvári uradalom a Szentgyörgyi és Bazini grófok
korában (1441–1521).233

<i>Világi Dávid</i>	
Forrásaink a reformációról. Dokumentumok az MNL Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárából. Szerkesztette: Hegedüs Zoltán. Budapest, 2018.	235
<i>Biró Bence</i>	
Dominkovits Péter – D. Szakács Anita: Adalékok és források a soproni evangélikus városvezető és szellemi elit 17–18. századi társadalomtörténeti kutatásához, végrendeletek. Sopron, 2018.	239
Forrásaink a reformációról. Dokumentumok az MNL Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárából. Szerkesztette: Dominkovits Péter. Budapest, 2018.	243
<i>N. Matus Zsanett</i>	
Márfi Attila: Ahol Thália hosszasan időzött – Fejezetek Győr színjátszásának 1850 és 1945 közötti történetéből	245
<i>Tóth Máté</i>	
Szalay Balázs: A Csornai Önkéntes Tűzoltó Egyesület története 1927 és 1945 között. Csorna, 2018.	251
E SZÁMUNK SZERZŐI	255

SUMMARY

STUDIES

Tamás Kruppa

THE BISHOP, THE PRINCE AND THE VAIVODE
Demeter Naprághy (Chancellor)'s activity in Transylvania and the events
what followed (1598–1602).....11

István Fazekas

DEMETER NAPRÁGHY'S ACTIVITY AS THE BISHOP OF GYŐR (1607–1619).....31

Péter Dominkovits

DEMETER NAPRÁGHY, THE BISHOP OF GYŐR AND THE CITY OF SOPRON
A Catholic Prelate and the Lutheran's Transdanubian center53

László Jankovits

JÁNOS RIMAY'S LETTER TO DEMETER NAPRÁGHY59

Judit P. Vásárhelyi

NEWEST BOOKS FROM DEMETER NAPRÁGHY'S LIBRARY.....73

Zsombor Jékely

THE "NATIVITY" TAPESTRY OF GYŐR97

Péter Gerencsér

OTTOMANS OR *EXTRANEUSES*?
Hidász: a village of Rábaköz destroyed during the Turkish Age113

András Krisch

THE LUTHERAN CHURCH OF SOPRON DURING THE
HUNGARIAN SOVIET REPUBLIC113

Róbert Oláh P.

THE STAFF STRUCTURE OF THE CHAPTER OF GYŐR IN THE 17TH
AND 18TH CENTURIES.145

Vilmos Tóth

THE CARMELITE CHURCH OF GYŐR AS A BURIAL-PLACE177

Emese Pápai

ROYAL PRESENTS MADE BY BANDI A. SCHIMA DURING THE FIRST WORLD WAR.....197

András Krisch

THE SITUATION OF THE LUTHERANS IN GYŐR DURING THE
HUNGARIAN SOVIET REPUBLIC.....211

Dávid Világi

THE SITUATION OF THE LUTHERANS IN GYŐR DURING THE
HUNGARIAN SOVIET REPUBLIC219

REVIEWS

Norbert C.Tóth

József Csermelyi: Estate of Óvár in the ages of counts Szentgyörgyi and Bazini (1441–1521). Mosonmagyaróvár, 2019.233

Dávid Világi

Sources about Reformation. Documents from the County Archives of MNL Győr-Moson-Sopron in Győr. Edited by Zoltán Hegedűs. Budapest, 2018.235

Bence Biró

Péter Dominkovits – D. Szakács Anita: Data and sources for social history research of the Lutheran city fathers and intellectual elites in Sopron in the 17th–18th century.239

Bence Biró

Sources about Reformation. Documents from the County Archives of MNL Győr-Moson-Sopron in Sopron. Edited by Péter Dominkovits. Budapest, 2018.243

Zsanett N. Matus

Attila Márfi: Where Thalia was lingering for a long time. Chapters of theatricals history in Győr between 1850–1945. Győr, 2019.245

Máté Tóth

Balázs Szalay: The history of volunteer fire department in Csorna between 1927–1945. Csorna, 2018.251

NAPRÁGHY 400

Haller József: Naprághy Demeter püspök sírköve a győri székesegyházban
 (Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár)

P. Vásárhelyi Judit

ÚJABB KÖNYVEK NAPRÁGHY DEMETER KÖNYVTÁRÁBÓL¹

Naprághy Demetert Jenei Ferenc mint az utolsó humanista főpapot jellemezte. Ez a sor a 15. században Vitéz Jánossal kezdődött, és a 16. században tevékenykedett tudós egyházi vezetőkkel (Oláh Miklós esztergomi érsek, Telegdi Miklós pécsi püspök, Mossóczi Zakariás nyitrai püspök etc.) folytatódott, akik miközben egyre magasabb tisztségeket töltöttek be a katolikus egyházon belül, fontos szerepet vállaltak az ország politikai és diplomáciai életében is. Művelt, vallásuk iránt elkötelezett emberek voltak, akik komolyan érdeklődtek a könyvek és a művészetek iránt.

Naprághy pályája bécsi tanulmányai után Nagyszombatban indult Telegdi Miklós pécsi püspök és esztergomi érseki helynök környezetében, aki maga is gazdag könyvtárral rendelkezett.² Bécsi tanulmányai után a nagyszombati iskola igazgatója, majd 1586-tól esztergomi kanonok lett. 1588-tól az egri káptalan nagyprépostjaként már Kelet–Magyarországon, Leleszben majd Kassán tartózkodott. 1593-tól aradi prépost lett. Az ekkoriban kibontakozó tizenöt éves háborúban a magyarországi országgyűlés megbízásából Kisvárdai Szokoli Miklós alországbíróval és Kellemesi Mihály sárosi alispánnal együtt küldöttséget vezetett Krakkóba, és ott 1595. március 2-án a magyar rendek nevében beszédet mondott III. Zsigmond király és a lengyel rendek előtt.³ Segítségüket kérte a törökök ellen viselt háborúban. Bemutatta a hajdan virágzó Hungariát, amely a lengyelek számára is védőbástya volt. Győr elestével azonban odalett a hajdani dicsőség, és ez annak a veszélyét hozta magával, hogy a háború más országokra is átterjedhet. Naprághy jól ismerte az ebben a műfajban megjelent korábbi alkotásokat. Kecskeméti Gábor mutatta ki, hogy beszéde több ponton is kompiláció.⁴ A lengyel–magyar közös múlt bemutatásához felhasználta Kovacsóczy Farkasnak az 1586. évi varsói királyválasztó országgyűlésen mondott beszédét.⁵ Macedóniai László 1522. évi nürnbergi szónoklatából is vett át részeket, és azokat Németország helyett Lengyelországra alkalmazta.⁶ A logikusan felépített, a retorikai eszközöket igen ügyesen alkalmazó, jó latinsággal megírt beszéd Naprághy egyetlen nyomtatásban megjelent műve, amely azonban rögtön igen népszerűvé vált. Már elmondásának évében megjelent latinul Krakkóban, Danzigban, Kolozsvárott, Luca ad Thayam-ban (a mai Bruck an der Leitha) és Nürnbergben.⁷ Krakkóban kiadott lengyel változatának kiadási éve is 1595.⁸ A következő esztendőben a latin szöveget Nicolaus Reusner beleszerkesztette négykötetes *Selectissimarvm orationvm et con-*

¹ Készült az MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoportban.

² TÓTH: Telegdi Miklós 272–284.

³ NAPRÁGHY: Hungariae periclitantis legatorum... oratio.

⁴ KECSKEMÉTI: Pécseli Király Imre retorikája 466.

⁵ KOVACSÓCZY: A méltóságos erdélyi fejedelem követének beszéde 982–992.

⁶ MACEDÓNIAI LÁSZLÓ: Orationes 13–18.

⁷ RMK III. 857., 5545.; RMNy 762.; RMK III. 859., 5552.

⁸ RMK III. 858.

svltationvm de bello Turcico variiorvm et diversorvm auctorvm volvmina quatuor gyűjteményébe.⁹ Cseh nyelvre fordítva ismeretlen helyen kétszer is megjelent.¹⁰ Németül 1664-ben adták ki Nürnbergben,¹¹ de korábbi németországi népszerűségét bizonyítja, hogy eredeti latin szövege kivonatolva belekerült Johann Scholl (?-1606) marburgi evangélikus teológus és egyetemi tanár *Praxis rhetorica, sive scholae et exercitationes eloquentiae* című tankönyvébe,¹² mint a segélykérő szónoklat (petitoria) mintaszövege.¹³ Tananyagként tanították tehát Németországban, így ismerhették meg hazai peregrinusaink is. Sőt a kinn tanuló Pécseli Király Imre, akinek legfőbb mintája Scholl *Praxisa* volt, saját retorika könyvének harmadik kiadásába¹⁴ átemelte Naprághy *Oratiojának* ezt a Scholl-féle változatát.¹⁵ Nem hiába dicsőítette Lackner Kristóf Naprághyt ékesszólásáért, páratlan műveltségéért és humanizmusáért.¹⁶ Sajnálhatjuk, hogy magyar nyelvű írása – levelein kívül – nem maradt fenn. Ismeretes ugyan, hogy Monoszlói Gábor pozsonyi kanonok órá hagyta bátyja, Monoszlói András szentbeszédeit azzal a kéréssel, hogy fordítsa le magyarra, és adja ki nyomtatásban.¹⁷ Sajnos nem lehet tudni, hogy a fordítás elkészült-e egyáltalán, mindenesetre sem az eredeti latin, sem a magyarra fordított változat nem maradt fenn.

A krakkói követjárást követően Naprághy egyházi és politikusi pályája Erdélyben folytatódott. 1596-ban szerémi püspöki címe ugyan csak névleges volt, de 1597-ben erdélyi püspök lett, és Gyulafehérvárra költözött. Báthory Zsigmond lemondásakor Bocskay Istvánnal együtt, mint kancellár kormányozta a fejedelemséget. Többször jártak együtt Prágában, a császári udvarban Báthory Zsigmond visszatérésének, majd Báthory András javára való újabb lemondásának ügyében. Minthogy ez utóbbi nem járt sikerrel, Naprághy elvesztette Zsigmond bizalmát, és ezért le is mondott a kancellárságról. Mihály vajda uralomra jutásakor azonban annak oldalára állt, és ismét elvállalta a kancellári hivatalt. Az ő bizalmát is hamar elvesztette, mivel ellenezte törökbarát politikáját. 1600 nyarán, Magyarországon keresztül Prágába menekült. Közben a brassói országgyűlés kegyvesztetté nyilvánította, a kolozsvári országgyűlés pedig fél évvel később, 1601. január 21-én megfosztotta erdélyi püspöki hivatalától.¹⁸

Menekülésekor hozta magával a Báthory-család gyulafehérvári kincstárából a Szent László hermát és a hagyomány szerint 2-300 könyvet. Ez a könyvcsoomag

⁹ Lipcse, 1596. RMK III. 5569. vol. III. pars 2. 24–38.

¹⁰ RMK III. 869., 870.

¹¹ Aus der ungerischen Gesandten ... Oration 74–80.

¹² Frankfurt, 1607., Lübeck, 1612.

¹³ SCHOLL: *Praxis* 245–252.

¹⁴ PÉCSSELI KIRÁLY: *Isagoges*.

¹⁵ KECSKEMÉTI: Pécseli Király Imre retorikája 462–465.

¹⁶ „... singularis eruditionum experientia, facundia. Item morum speculum, politeiae perpendiculum et supra omnia humanitas omnimoda, quae ita in illustrissimo et reverendissimo eminent, ut hesperus inter reliquas stellas et syderum ignes lucet. In: LACKNER: *Maiestatis Hungariae aquila. Epistola dedicatoria* 3.

¹⁷ KOLLÁNYI: *Könyvek* 212–213.

¹⁸ JENEI: *Az utolsó magyar* 141–142.

nem csak a saját tékáját tartalmazta, hanem a Gyulafehérvárott lévő fejedelmi könyvtár egyes darbjait is. Ott őrizték a fejedelmi család könyvei mellett azokat a főleg katolikus műveket, amelyeket még Báthory István gyűjtött össze 1580 és 1585 között az Erdélyben letelepített jezsuiták számára, illetve oda kerültek a kegyvesztett erdélyi értelmiségiek (Gyulai Pál, Kendi Ferenc stb.) tékái is. Lehetséges, hogy ez volt az a Magyarországon lévő könyvtára, amelyet 1602-ben Prágában, Rudolf császárnak írt emlékirata kísérőlevelében így emlegetett: „Plenius et verius informaretur maiestas sua per me, si Regesta et Urbaria prae manibus haberemus, quae in Transsylvania plurima invenientur, et etiam in *Bibliotheca mea in Hungaria* puto me habere nonnulla.”¹⁹ Az utolsó mondat – úgy gondolom, hogy Magyarországon lévő Könyvtáramban néhány Regesta és Urbaria is van – utal arra, hogy pontosan darabról darabra nem is tudta, hogy mit tartalmaz Erdélyből Magyarországra áthozott könyvtára.

Az erdélyi kudarc után azonban egyházi karrierje változatlanul felfelé ívelt. 1602-ben pozsonyi préposttá, majd 1605-ben veszprémi püspökké nevezték ki – ekkor főleg Sümegen tartózkodott – 1606-tól győri megyéspüspök lett, majd két év múlva megkapta a kalocsai érseki címet is.

Saját könyvtárának nagy része – 50 kötet – halála után a győri Székesegyház Könyvtárának vált az alapjává az Erdélyből származó, több mint félszáz kötettel együtt. Mindezekről, és az egykori győri Székesegyházi Könyvtár könyveinek Győrhez köthető, illetve sem Erdélyhez, sem Győrhez nem kapcsolódó tulajdonosairól – Jenei Ferenc korábbi gyűjtését felhasználva – közel négy évtizeddel ezelőtt a Magyar Könyvszemlében beszámoltam.²⁰ Az akkori kutatások eredményeit itt nem ismétlem meg. Azt azonban hangsúlyozni szeretném, hogy Naprághy múlhatatlan érdemeket szerzett azzal, hogy a fejedelmi család értékes köteteit kimentette Erdélyből. Így őrződött meg az utókor számára János Zsigmondnak, Magyarország választott királyának és Báthory Zsigmondnak három-három könyve, Báthory Kristófnak egy kötete és Báthory István könyvajándéka Báthory Miklós erdélyi országbírónak, továbbá három, kötése, illetve a benne szereplő bejegyzés alapján ugyancsak a Báthoryakhoz kapcsolható kötet.²¹ Platón, Prudentius, Xenophon, Pomponius Mela egy-egy munkája, görög-latin szótár, teológiai művek (Fauntenus, Simler, Sokolowski) és Erasmus *Insitutio principis Christiani* (Basel, 1516) című elmélkedése maradt fenn itt, Győrben a fejedelmi család valószínűsíthetően gazdag tékájából.²²

Ugyanakkor régóta ismeretes, hogy Naprághy Demeternek más gyűjteményekben is fellelhetők könyvei. Természetes is ez, hiszen tanulmányai, majd egyházi tevékenysége nagy területre terjedt ki. Bécs, Nagyszombat, Pozsony, Kassa, Gyulafehérvár, Erdélyből elmenekülve pedig Prága, a műgyűjtő szenvedélyéről híres II. Rudolf udvara, majd újra Nyugat-Magyarország: Pozsony, Sümeg, Szombathely,

¹⁹ Erdélyi Országgyűlési Emlékek V. 175.

²⁰ VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 117–130., 230–349.

²¹ I. m. 234.

²² MIKÓ: Az erdélyi fejedelmek könyvtára 124–128.

Kesző és Győr voltak főbb tartózkodási helyei. Az utóbbi esztendőben a szakirodalomban egyre-másra bukkannak fel a legkülönbözőbb helyeken található, egykor Naprághy tulajdonában lévő kötetek. Köszönhető ez annak, hogy világszerte terjedőben van a 16. századi nyomtatványok alapos feltárása, amelynek része a könyvek egykori birtokosainak a regisztrálása is. Szlovákiai könyvtörténészek a *Szlovákia területén fennmaradt 16-dik századi nyomtatványok általános katalógusa* sorozat keretében, nyomtatott kötetekben adják közre 16. századi nyomtatványaik adatait. Horvátországban is van már példa erre. Itthon pedig folyamatosan épül a Magyar Országos Közös Katalógus Régi Nyomtatványok Tagozata, a MOKKA R elnevezésű elektronikus katalógus, továbbá néhány jelentős tanulmány jelentett e téren igen nagy segítséget. Ezeket a lehetőségeket kihasználva eddig további 17 darab, nem Győrben található Naprághy kötetről számolhatunk be. Hármat a kismartoni Esterházy-könyvtárból publikált Zvara Edina.²³ Szlovákiában egy-egy kötetet őriz a kassai Tudományos Könyvtár, Nyitrán a piarista gyűjtemény, Turócszentmártonban a pozsonyi és a szakolcai ferencesek egykori könyvtárai. Zágrábban a Székesegyházi Könyvtárban két kötete maradt fenn. Itthon ugyancsak két könyve van ma meg a budapesti Egyetemi Könyvtárban, Pannonhalmán a Főapátsági Könyvtárban továbbá egy-egy az Egri Főegyházmegyei az Esztergomi Főszékesegyházi továbbá az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtárában. Végezetül egy általa elajándékozott kódex található még az OSZK-ban is.²⁴

A könnyebb áttekinthetőség érdekében és kapcsolódva a Győrben őrzött Naprághy-könyvtár bemutatásához,²⁵ a másutt őrzött 17 kötet legfontosabb adatait a szerzők betűrendjében az alábbi táblázat foglalja össze:

Cím	Naprághy Demeter bejegyzése	További bejegyzések	Lelőhely és jelzet
Albertus Magnus: Mariale. Strassburg, (1486 előtt)	Demetrij Napragij Ep(iscop)i Transilvaniae, 1597.		Eger, Főegyházmegyei könyvtár – R. IV. 10.
[1] Barbaro, Francesco: De re uxoria. – XV. század közepe - kézirat	Illustrissimi ... Comitibus Georgij Thurzo de Bethlehemffalua, Regni Hungariae Palatini, ... Bibliothecae Bitsensi	Georgius Thurzó, Comes perpetuus de Arua, Regni Hungariae Palatinus 1611. – Com. Iosephi Illeshazy Cathalogo inscriptus 1728.	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár – Cod. Lat. 294.

²³ ZVARA: Náprágyi Demeter három könyve.

²⁴ Ezúton köszönöm meg szíves segítségét Mód Zsuzsának az ELTE Egyetemi Könyvtárában, Bakos Józsefnek és Karasz Lajosnak az OSZK-ban, Balogh Ferencnek Egerben, Szalai Katalinnak és Horváth Máriának Esztergom gyűjteményeiben, Zvara Edinának Kismarton vonatkozásában, Ásványi Ilonának és Samodai Évának Pannonhalmán és Helena Saktorovának Turócszentmártonban.

²⁵ VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 121–125.

	<p>inscripsit Demetrius Napragi Archiepiscopus Colocen., Administrator Episcopatus I Lauren. locorumq(ue) eorundem Comes perpetuus et Sacr(ae) Regiae Maiestatis Consiliarius etc. Anno Dni MDCXI.</p>		
<p>Bvrchard: Decretorum libri XX ex concilijs & orthodoxorum patrum decretis, tum etiam diuersarum nationum synodis... Köln, 1548.</p>	<p>Demetrij Napragj El(ecti) Epi(scopi) Jaurien(sis)</p>	<p>Nicolai sum Olahi ArchiEpi(scopi) Strigonien(sis) – Sum Andreae Monozloi [...]. – Conventus Montis Calvariae. – Conventus S. Antoniensi PP. Franc. 1809. H. J. – Pertinet ad Bibliothecam Patrum Franciscanorum Provinciae Marianae Hungariae Ven. Conventus Szent-Antal. In insula Cituorum Hungaris vulgo Csallóköz. Ab anno 1809. Quo cassato, et evacuato Conventu Comaromiensi, et restituto Szentantalsi, inde omnes res mobiles, sicut et Bibliotheca huc translocata est. Ad S. Antonium. Die Ia Maii 1878. Ita est: H. J.</p>	<p>Martin, Slovenská narodná knižnica – Bap 16989.</p>
<p>Frusius, Andreas: De utraque copia verborum et rerum praecepta. Bécs, 1561.</p>	<p>Demetrius Napragj (a háttáblán)</p>	<p>Stephanus Szuhaj d. d. – Magister Joannes Mollensis ultima Feb(ruarii) 1583. finem fecit (36. fol. v.). Superexlibris: F. Z. 1580.</p>	<p>Eisenstadt, Bibliotheca Esterházyana – Zimmer V. mittlere, Kasten 5. Regal 1.</p>

Cím	Naprághy Demeter bejegyzése	További bejegyzések	Lelőhely és jelzet
Hosius, Stanislaus: Opera omnia. Velece, 1573.	Demetrij Napragj, Praepositi Agriensis	Sum ex libris Joanni Vij Cano(nici) Agrien(sis) [15]83. Rosnia [?] – Caspar Partinger 1619.	Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár – 17402.
Lessius, Leonardus: De Antichristo et eivs praecvrsoribvs disputatio apologetica gemina. Antwerpen, 1611.	Demetrij Napragi Archiep(iscop)us Colocensis	F. Valentini Szalai Ord. S. Pauli – Ex libris Joannis Munkovics	Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár – 56 I 40.
Lipsius, Justus: De militia Romana libri quinqve. Antwerpen, 1596.	Demetrij Napragj Ep(isco)pi Transil(vani) Anno 1600. Praegae	Collegii Poseniensis Societatis Jesu 1641.	Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár – Ant. 6906.
Politi, Lancellotto: Claves duae ad aperiendas intelligendasque Scripturas Sacras perquam necessariae ... Leiden, 1543.	Demetrius Napragij Archiep(i)s(copus) Calocshij	Joannis Piskij Jaurini 31. Julij Anno Dni 1618.	Zagreb, Metropolitanska kjižnica – M 5727 - 16°
Regula beati Augustini una cum expositione Hugonis de Sancto Victore. Velece, 1508.	Demetrii Napragi ep(iscop)j Transyl(vani)		Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár – Ant. 929.
Sanders, Nicholas: De visibili monarchia Ecclesiae libri VIII. Antwerpen, 1578.	Demetrij Napragij	Monasterii S(ancti) Martini in Sacro Monte Pannoniae Ordinis S. P. N. Benedicti ex legato R(everendissi)mi D. Gregorij Nagy Faluaij episcopi Vaciensis – In vsum Emer. Franc. Gregorich Pestini 1787.	Zagreb, Metropolitanska kjižnica – M 6691 – 4°
Seneca: Ludus de morte Claudij Caesaris. – Synesius Cyrene(n)sis: De	Demetrij Napragj Ep(isco)pi Transil(vani) Anno 1597.	Conventus S. Martini de Monte Pannoniae Ord. S. Benedicti	Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár – 123. I*. 11/1-3.

laudibus Caluitij. – Erasmus: Moriae Encomium ... Bázel, 1515.			
Spauter, Johannes de – Novimola, Sebastian (interpr.): [1] Grammaticae institutionis libri septem ... Bécs 1562? – [2] Syntaxis ... Bécs 1562.	Dominus Demetrius Napragy sum modo huius possessor	1572. 12. napian irtam Andreas Bitz von Inglstat – Andreae Kechkes – Georgij Branik	Eisenstadt, Bibliotheca Esterházyana – 14,209 A/7.
Stapleton, Thomas: Principiorvm fidei doctrinalivm demonstratio methodica, per controuersias septem in libris duodecim tradita. Párizs, 1578.	Demetrius Napragj Praepositus Eccl(es)iae Agrien(sis) R(evere)ndo D(omi)n(o) Emerico Wiloki Parochus Somlyo in memoriam dabat m(anu) p(ro)p(ri)a.	Conventus Sakolczenj	Martin, Slovesnká narodná knížnica – Skal 16948.
Stapleton, Thomas: Vniversa Ivstificationis doctrina hodie controversa, libris duodecim tradita ... (Párizs, 1582)	Demetrij Napragi. Auxiliu(m) meu(m) a d(omi)no, qui fecit caelum et terram.	Collegii Poseniensis Societatis Jesu 1641.	Esztergom, Hittudományi Főiskola Könyvtára – 18-e-5.
Szilvási János: Antiquitas et perpe- tua duratio fidei cat- holicae ... Kolozsvár, 1597.	Demetrij Ep(isco)pi Transil(vaniae) m(anu) p(ropri)a	Stephani Szikszaj Secretarij Palatinati m(anu) p(ropri)a	Eisenstadt, Bibliotheca Esterhá- zyana – Zimmer V. mittlere, Kasten 5. Regal. 2.
Tertullianus, Quin- tus Septimius Flo- rens: Opera per Beatum Rhenanum e teneb- ris eruta ... Bázel, 1521.	Demetrij Napragj	Cassouiae So(cie)t(a)tis Jesv 16[5]1. – Collegij Cassoviensis Soc(ieta)tis Jesv Ca- talogo inscr. 1657. – Litt. T. Nr. 2. [anno] 1660.	Košice, Štátna vedecká kniž- nica – B 2o 146 PA

Cím	Naprághy Demeter bejegyzése	További bejegyzések	Lelőhely és jelzet
Thomas, Aquinas: Quaestiones disputatae ... De potentia Dei, De malo, De spiritibus creaturis, De anima, De demonibus, De angelis, De veritate... Velence, 1569.	Demetrius Napragj Archiepi(scopi) Colocen(sis)	Ab eodem ... Patrono suo optimo, et Reipublicae Ungaricae Patre, aeterna memoria dignissimo Joannij Piskij dono datus Jaurini 22. Decemb. Anno 1619. – P. Leonardi a S. Joan. Nep. Theologiae Scholastico Historico Dogmatico ... 1738 ab Adm. Rdo D. Stephano Drahos Eccl. Novathiensis [?] Praeposito Amico suo. – Bibliothecae Nitriensis Scholar(um) Piar(um) 1751. – Ad usum P. Innocentij Sch. P. in Hung. Theologij.	Nitra, Provinciat Piaristov – PINB 13/XVI.

A továbbiakban ezeket a dokumentumokat ismertetjük beszerzésük – bizonyos esetekben feltételezett – sorrendjében. Az újabban előkerült könyvek között négyben évszám megjelölése nélkül csak Naprághy neve szerepel. Ezekről joggal feltételezhető, hogy akkor kerültek a tulajdonába, amikor még semmiféle egyházi hivatalt nem viselt. Ilyen az a jelenleg a kismartoni Esterházy könyvtárban található könyve,²⁶ amely valószínűleg bécsi tanulóévei idején lett az övé. Jan de Spauter holland humanista akkoriban alaptankönyvnek számító *Grammaticájának* és *Syntaxisának* egy kötetben kiadott példányáról van szó, amely Bécsben jelent meg 1562-ben. Bejegyzésének szövege: *Dominus Demetrius Napragy sum modo huius possessor*. Tulajdonosa volt még 1572-ben Andreas Bitz von Inglstat és Kecskés András. Majd Branik György birtokába került, aki Kecskés János feleségének a második férje, és akit Zvara Edina a pozsonyi káptalan jegyzőjeként azonosított.²⁷

Zvara Edina ugyancsak leírt a kismartoni Esterházy-gyűjteményből egy másik tankönyvet is, amelyben az előzőhöz hasonlóan Naprághynak csak a neve szerepel

²⁶ Jelzete: 14,209 A/7.

²⁷ ZVARA: Náprágyi Demeter három könyve 265–266.

– ezúttal a hátsó táblán.²⁸ A jezsuita Andreas Frusius *De utraque copia verborum et rerum praecepta* (Bécs, 1561) című retorika könyvéről van szó, amely sokat használt tankönyvnek számított akkoriban. A könyv tulajdonosa volt még a bécsi jezsuita kollégium tanára Joannes Mollensis, aki a 36. lapra bejegyezte, hogy 1583. február utolsó napján végzett az olvasásával.²⁹ A könyv további tulajdonosa Szuhay István több megjegyzést is írt a könyvbe.³⁰ Mivel őt, mint kalocsai érseket 1608-ban bekövetkezett halálakor a győri püspök váltotta ebben a tisztségben, Zvara úgy gondolta, hogy Naprághy 1608-ban örökölte Szuhaytól ezt a könyvet.³¹ Szuhay István 1551-ben született, tehát pár évvel idősebb volt nála, de ő is Bécsben tanult, és Telegdi Miklós köréhez tartozott. A nagyszombati papnevelő intézetben tanított. 1585-től esztergomi kanonok, 1590-től sasvári főesperes lett, majd váci, egri és nyitrai püspök.³² Elképzelhetőnek tartjuk, hogy ifjú éveikben volt ez a könyv először az egyiküké, azután a másikuké. Még a sorrend sem állapítható meg évszám hiányában. Azért nem szerepel egyikük neve mellett sem utalás egyházi hivatalukra, mert ekkor még nem rendelkeztek ilyen státusszal. Ismeretes, hogy Naprághy azt mindig megörököltette, Szuhay István pedig a győri Székesegyházi Könyvtárban fennmaradt kötetének még a kötésére is ráírta 1592-ben monogramját és egyházi tisztségének kezdőbetűit.³³ Ezért tekinthető ez a kötet is Naprághy korai könyvének. Szuhay könyveinek szétszóródott darabjairól újabban Monok István írt.³⁴

Hasonlóképpen csak Naprághy neve szerepel Nicholas Sanders angol katolikus teológus *De visibili monarchia Ecclesiae libri VIII.* (Antwerpen, 1578) című egyháztörténetében, amely az angol katolikusok üldöztetését elsőként örököltette meg. A könyv később Nagyfalvy Gergely váci püspöktől a pannonhalmi bencés kolostorba került (*Monasterii S(ancti) Martini in Sacro Monte Pannoniae ... ex legato R(everendissimi) D. Gregorij Nagy Faluaij episcopi Vaciensis*). Nagyfalvy Gergely³⁵ 1614 és 1616 között Naprághy mellett érseki helynökként működött. 1618-tól győri őrkanonok lett. Pályáját Bedy Vince részletesen összefoglalja. Itt csak azt emeljük ki, hogy 1635-ben lett váci püspök. Vagyonát Pálffy Mátyás pannonhalmi főapátra hagyta, akit egyben végrendelete végrehajtójának is megtett. Így kerülhetett halála, azaz 1643 után ez a könyv a kalocsai érsek egykori helynökétől a pannonhalmi bencés monostorba. Majd 1787-ben Pesten egy bizonyos Emericus Franciscus Gregorich tulajdona volt. Jelenleg a zágrábi Érseki Könyvtárban őrzik.³⁶

²⁸ I. m. 264–266. – Jelzete: Zimmer V. mittlere, Kasten 5. Regal. 1.

²⁹ LUKÁCS: Catalogi I. 734.

³⁰ Leírását és címlapmásolatát l. Kék vér 120.

³¹ ZVARA: Náprágyi Demeter három könyve 264–265.

³² CHOBOT: A váci egyházmegye II. 554–556.

³³ VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 342.

³⁴ MONOK: „Ex libris.... 273.

³⁵ BEDY: Győri káptalan 402–404.

³⁶ MAGIĆ: Katalog Nr. 0352 – Jelzete: M 6691 – 4°

Már Győrben is fellelhetőek Naprághynak olyan könyvei, amelyekben nevén kívül csak az *Auxilium meum a domino, qui fecit caelum et terram* jelmondata, a 120. zsoltár második verse szerepel. Ahogy korábban, úgy most is az a véleményünk, hogy ezeket a jelmondatát is megörökítő könyveket többségében ifjúkorában szerezhette be.³⁷ Témája alapján három közülük a klasszikus műveltségét megalapozni akaró ifjú érdeklődési körébe illik. Az első egy görög-latin szótár (28),³⁸ a második Livius történeti művének Beatus Rhenanus és a cseh Sigismund Gelenius magyarázataival megjelent kiadása (30), a harmadik pedig Oswald Schreckenfuchs osztrák csillagász 1569-ben Bázelen publikált kommentárjai Sacrobosco *Sphaera materialis*ához (43). Ezen kötetek sorát most ki tudjuk egészíteni azzal a teológiai munkával, amelyet jelenleg az esztergomi Hittudományi Főiskola könyvtára őriz. Ez Thomas Stapleton, angol katolikus hitvitázó teológus 12 könyvből álló *Vniversa Ivstificationis doctrina hodie controversa, libris duodecim tradita* (Párizs, 1582) című munkája a Megigazulásról. Naprághy neve alatt itt csak jelmondata olvasható. A könyv 1641-ben a pozsonyi jezsuita kollégium tulajdona lett.³⁹ (1. kép)

Tertullianus műveinek korai, 1521-es bázeli gyűjteményes kiadása Beatus Rhenanus sajtó alá rendezésében ma Kassán a Tudományos Könyvtárban található.⁴⁰ Naprághy után 1651-ben a kassai jezsuita kollégium tulajdona lett, annak katalógusába 1657-ben jegyezték be. 1660-ban az ottani jelzete *Litt. T. nr. 2.* volt, miként mindezt a címlapról tudni lehet. A könyv mai kassai őrzőhelye alapján talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy azt már az egri káptalan kanonokjaként, 1589 körül szerezhette be. Ekkoriban először Leszen élt, majd Eger elfoglalása után Kassán tartózkodott.⁴¹ Egyébként a könyv ajánlását Bheatus Rhenanus Thurzó Szaniszló olmützi püspöknek, Thurzó Elek testvérének címezte.

Ugyancsak kelet-magyarországi tartózkodásához kapcsolódik a következő két kötet, amelyekbe már egri prépostként jegyezte be magát. Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár őrzi Stanislaus Hosius lengyel katolikus teológusnak, a trienti zsinat egyik résztvevőjének és a lengyel rekatolizáció fő képviselőjének az összegyűjtött munkáit (Velence, 1573).⁴² A bejegyzések szerint 1583-ban Rozsnyón (?) Új János egri kanonok könyve volt (*Sum ex libris Joannis Vij*

³⁷ Később, erdélyi püspökként e jelmondatát beleírta Báthory Miklós könyvébe, VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 125 (44), 126. és 1599. április 14-én, prágai diplomáciai küldetése idején a morva származású Smil Osovsky z Doubravice album amicorumába, SZENTMÁRTONI SZABÓ: „Az Szent László koronája 396.

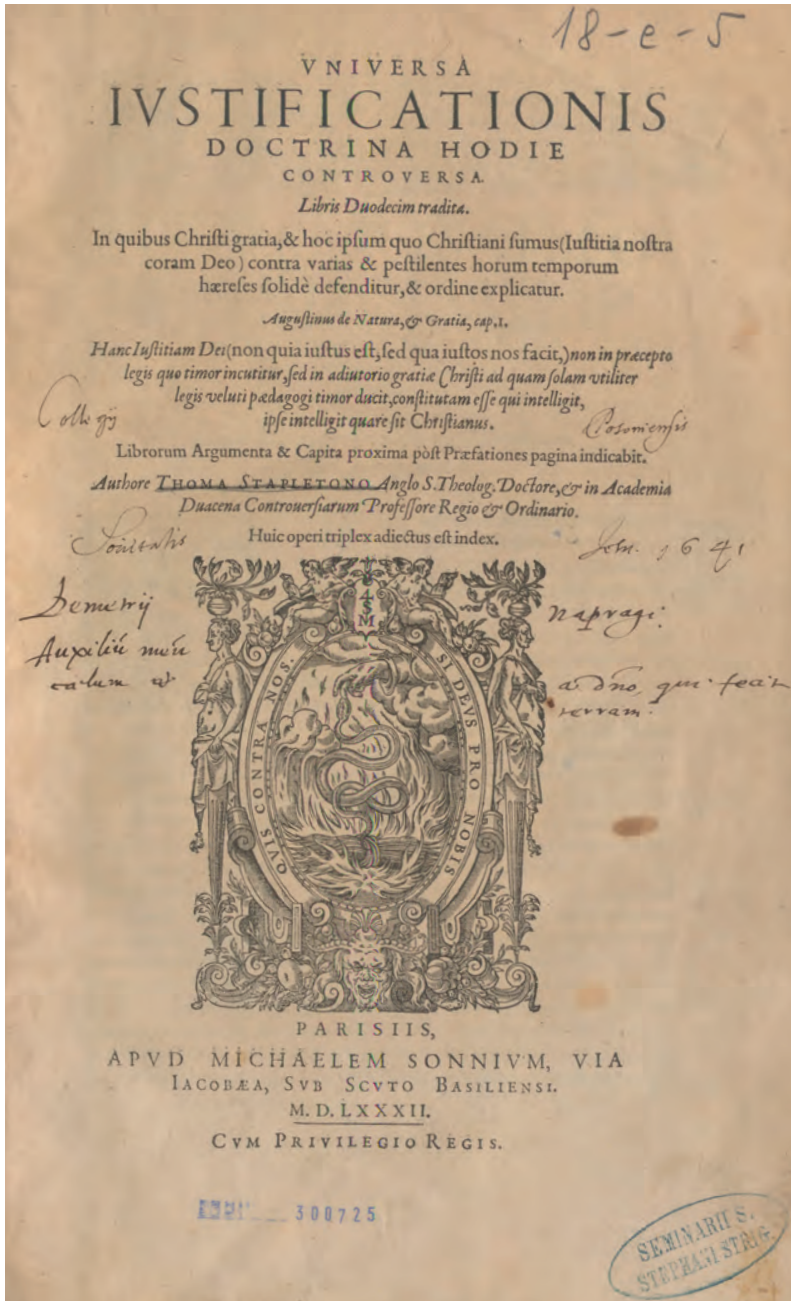
³⁸ A zárójelbe tett számok a Naprághy Győrben őrzött könyvtárát áttekintő táblázat sorszámai, I. VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 121–125.

³⁹ Jelzete: 18-e-5.

⁴⁰ SZEGHY: Tlačé Nr. 845. – Jelzete: B 2° 146 PA.

⁴¹ JENEI: Az utolsó magyar 138.

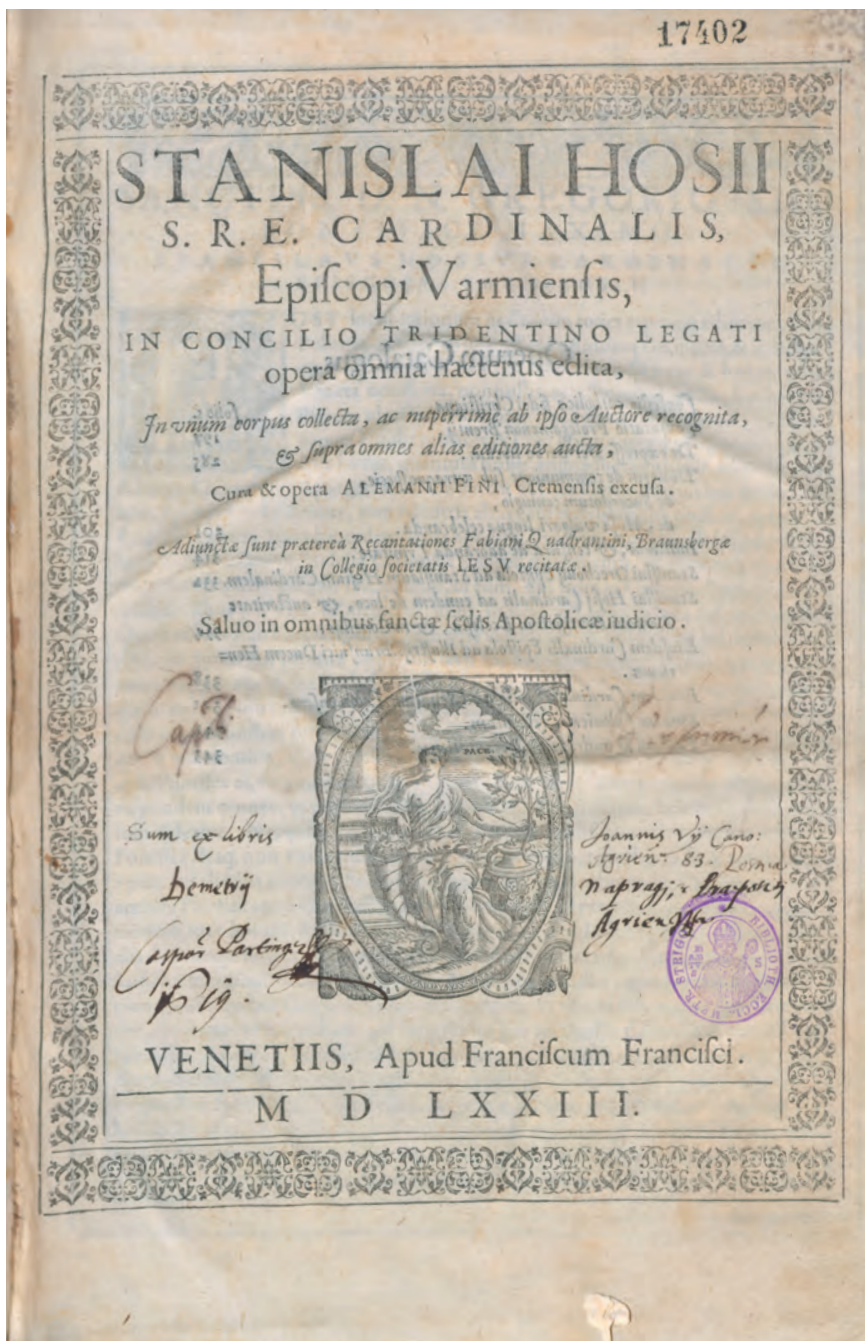
⁴² STANISLAUS HOSIUS: Opera omnia hactenus edita, in vnum corpus collecta, ac nuperrime ab ipso Auctore recognita, et supra omnes alias editiones aucta, cura & opera Alemanii Fini ... Adiunctæ sunt præterea Fabiani Quadrantini ... Velence, 1573. – Jelzete: 17402.

1. kép

Thomas Stapleton: *Vniversa Iustificationis doctrina hodie controversa, libris duodecim tradita* — Párizs 1582

(Hittudományi Főiskola Könyvtára, Esztergom)

2. kép

Stanislaus Hosius: *Opera omnia*... — Velence, 1573
 (Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom)

cano(nici) Agriensis Rosnia [?] (15)83) volt. Majd Naprághyé lett, az alábbi bejegyzéssel: *Demetrij Napragj, Praepositi Agriensis*. Ezután Caspar Partinger neve szerepel még 1619 évszámmal. Új János *archidiaconus Ungvariensis, canonicus ecclesiae Agriensis*ként írta be magát több, a győri Székesegyházi Könyvtárban található kötetbe. Közülük az egyik ehhez a Hosius-kötethez hasonlóan Naprághy könyvtárába került 1589-ben.⁴³ Kaspar Partinger, aki 1622 és 1630 között volt királyi tanácsos,⁴⁴ valószínűleg Naprághy halála évében 1619-ben jutott ehhez a kötethez. (2. kép)

Ugyancsak egri prépostként 1589 és 1592 között ajándékozhatta meg Újlaki Imre (csík)somlyói plébánost Thomas Stapleton: *Principiorvm fidei doctrinalivm demonstratio methodica, per controuersias septem in libris duodecim tradita* (Párizs, 1578) című katolikus hittankönyvvel. Ez derül ki a ma a szakolcai ferences könyvtárban fennmaradt könyv⁴⁵ címlapjáról: *Demetrius Napragj Praepositus Eccl(es)iae Agrien(sis) R(evere)ndo D(omino) Emerico Wiloki Parochus Somlyo in memoriam dabat m(anu) p(ro)p(ri)a*. Újlaki Imrétől, a ferences rend későbbi provinciálisától került a könyv a 17. század elején újjáélelt szakolcai ferences rendház tulajdonába.⁴⁶ Erre utal az utolsó bejegyzés: *Conventus Sakolczenj* – és ebben a gyűjteményben maradt fenn mind a mai napig.⁴⁷

Győri kutatásaink során kiderült, hogy Naprághy a legtöbb könyvet – az 50 kötetből 18-at – saját könyvtára számára, mint erdélyi püspök szerezte meg. Nem meglepő tehát, hogy a szétszórtan fennmaradt könyvei között négyben is az *ep(isco)pi Transsylv(ani)* áll a neve mögött. Már püspöksége első évében, 1597-ben két könyv került a tulajdonába. Albertus Magnus *Mariale* című műve (Strassburg, 1486 előtt), amelyről már 1980-ban is hírt adtunk, és amely az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban maradt fenn.⁴⁸ (3. kép) A másik az az érdekes bázeli latin nyelvű kolligátumkötet, amely együtt tartalmazza Seneca *Játékát az isteni Claudius haláláról*, a 4. században élt kyrénéi Synesius *A kopaszság dicsérete* című művét Joannes Phrea német tudós fordításában és Beatus Rhenanus kommentárjaival, valamint Erasmus *Balgaság dicséretét* a holland Gerardus Listrius kommentárjaival (Bázel, 1515).⁴⁹ A margón – különösen Seneca művében – latin nyelvű kézírásos bejegyzések és aláhúzások is találhatóak. Az Erasmus-mű előtt keverék magyar és latin nyelvű beírás olvasható

⁴³ Rupertus Abbas: *Commentariorum in Apocalypsim Joannis libri XII*. Párizs, 1545. – VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 124. (41) és 329.

⁴⁴ FALLENBÜCHL: A Magyar Kamara 252.

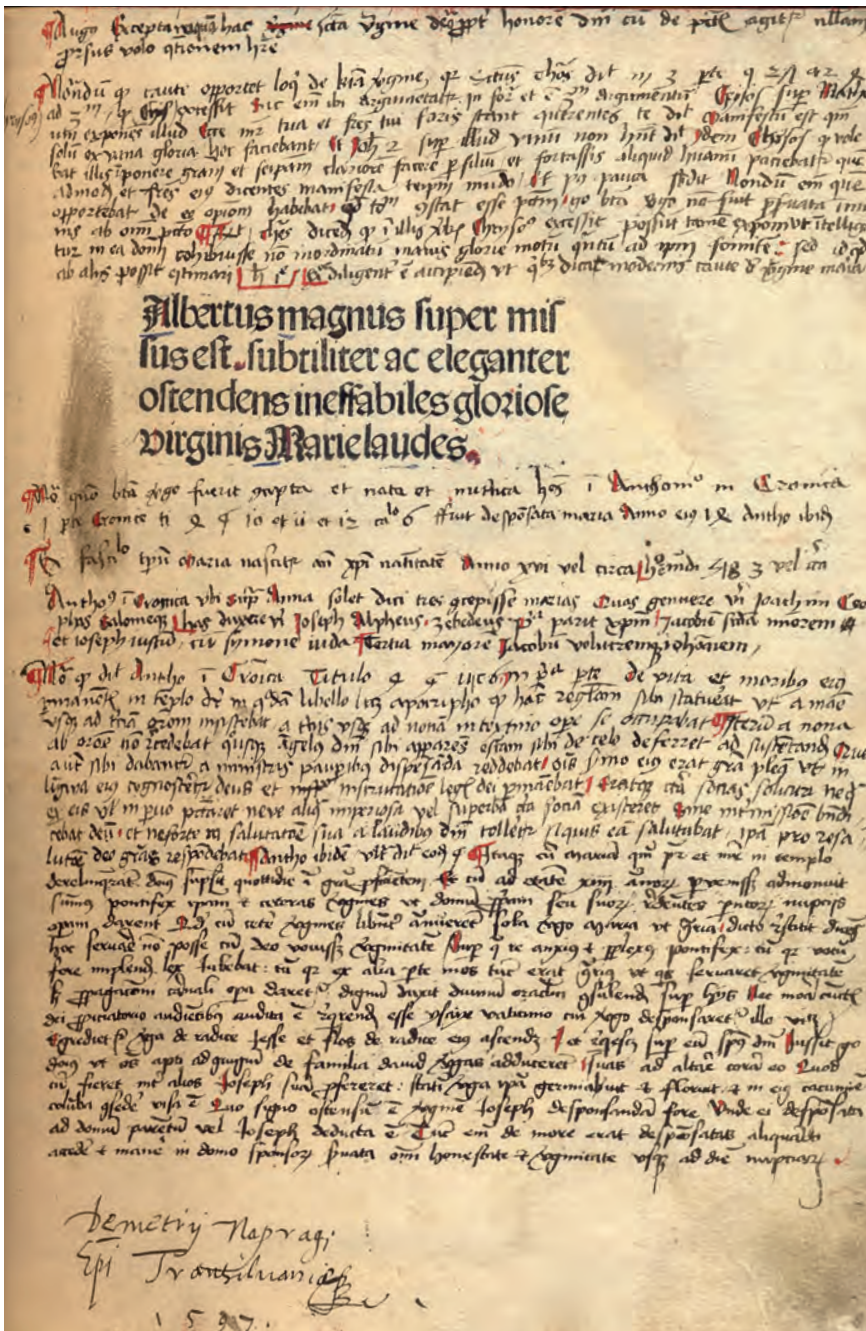
⁴⁵ KOMOROVÁ–SAKTOROVÁ: *Tlačé* Nr.1903. – *Jelzete*: Skal 16948.

⁴⁶ ZVARA: *Ferencesek Szakolcán* 28, 30.

⁴⁷ Jelenleg különgyűjteményként őrzi a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtár.

⁴⁸ *Jelzete*: R. IV. 10. – VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai 228.

⁴⁹ *In hoc opere contenta Ludus L. Annaei Senecae De morte Claudij Caesaris, nuper in Germania re[per]tus cu(m) scholijs Beati Rhenani. – Synesius Cyrene(n)sis de laudibus Caluitij, Ioa(n)ne Phrea Britanno interprete, cu(m) scholijs Beati Rhenani. – Erasmi Roterodami Moriae Encomium cum co(m)mentarijs Gerardi Listrij ...* Bázel, 1515.

3. kép
Albertus Magnus: Mariale — Strassburg, 1486 előtt
(Főegyházmegeyi Könyvtár, Eger)

János evangéliuma 14. részében Jézus szavainak magyarázatához. Ezután is előfordulnak jegyzetek és aláhúzások, de egyik sem látszik Naprághy kézírásának. A könyvet jelenleg a Pannonhalmi Főapátság könyvtárában őrzik.⁵⁰ (4. kép)

Egészen biztosra vehető, hogy Naprághy erdélyi tartózkodása idején tett szert Szilvási János *Antiquitas et perpetua duratio fidei catholicae* című katolikus vitairatára, mert ez Kolozsvárott jelent meg 1597-ben.⁵¹ A Báthory Zsigmondnak címzett ajánlás az erdélyi reformációra vonatkozó adatokat is tartalmaz. Naprághy ide évszám nélkül írta be nevét: *Demetrii Ep(isco)pi Transil(vaniae) m(anu) p(ropri)a*. Következő tulajdonosa Szikszai István nádori titkár volt. Őt Zvara Edina ennek a kismartoni Esterházy-könyvtárban őrzött könyvnek az ismertetőjében a 17. század második felében élő Szikszay István hivatali tisztségviselővel azonosította.⁵²

Úgyszintén Erdélyben szerezhette be Naprághy azt a kötetet, amelyet eredetileg a váradai ágostonosok birtokoltak, és amely az Ágoston-renddel kapcsolatos dokumentumok gyűjteménye: *Regula beati Augustini una cum expositione Hugonis de Sancto Victore* (Velence, 1508). Ezt a könyvet évtizedekkel ezelőtt már Mályusz Elemér és Jakó Zsigmond is méltatta.⁵³ Naprághy csupán nevét és egyházi hivatalát jegyezte fel a címlapra, *Demetrii Napragi ep(iscop)i Transyl(vani)*, évszámot azonban nem írt. Jelenleg a budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzik.⁵⁴ Ugyancsak itt található Justus Lipsiusnak *De militia Romana libri quinqve* (Antwerpen, 1596) című Polybius-kommentárja.⁵⁵ Ehhez a címlapon olvasható bejegyzés szerint – *Demetrii Napragj Ep(isco)pi Transil(vani) Anno 1600 Pragae* – már Prágában jutott hozzá, ahol erdélyi menekülése után átmenetileg letelepedett. A könyv további útja is jól követhető, ugyanis a címlap másik bejegyzése szerint 1641-ben a pozsonyi jezsuita kollégium tulajdona lett: *Collegii Posoniensis Societatis Jesu 1641*, hasonlóan a fentebb már említett Stapleton-hittankönyvhöz. (5. kép)

Naprághy 1602-től pozsonyi prépost, majd 1607-ben veszprémi és győri püspök lett. Jenei Ferenc szerint azonban nem annyira győri házában, mint inkább Szombathelyen vagy a keszői püspöki várban élt, közel Pozsonyhoz, Bécshez, az udvar és a magyar királyi tanács székhelyéhez.⁵⁶ Ezt jelzi a két utóbbi könyv sorsa is, amelyek lehet, hogy el sem jutottak Győrbe. Mint választott győri püspök évszám nélkül jegyezte be nevét Burchard, a 10–11. század fordulóján élt wormszi püspök *Decretorum libri XX*. címmel megjelent munkájába (Köln, 1548), amely a kánonjog egyik alapvető forrásának számít. Nem csoda, hogy Naprághy előtt Oláh Miklós esztergomi érsek és Monoszlói András is a tulajdonosai voltak. A címlapra a könyv további sorsát is részletesen lejegyezték. A komáromi ferences kolostor

⁵⁰ Jelzete: 123. I*. 11/1-3.

⁵¹ RMNy 808.

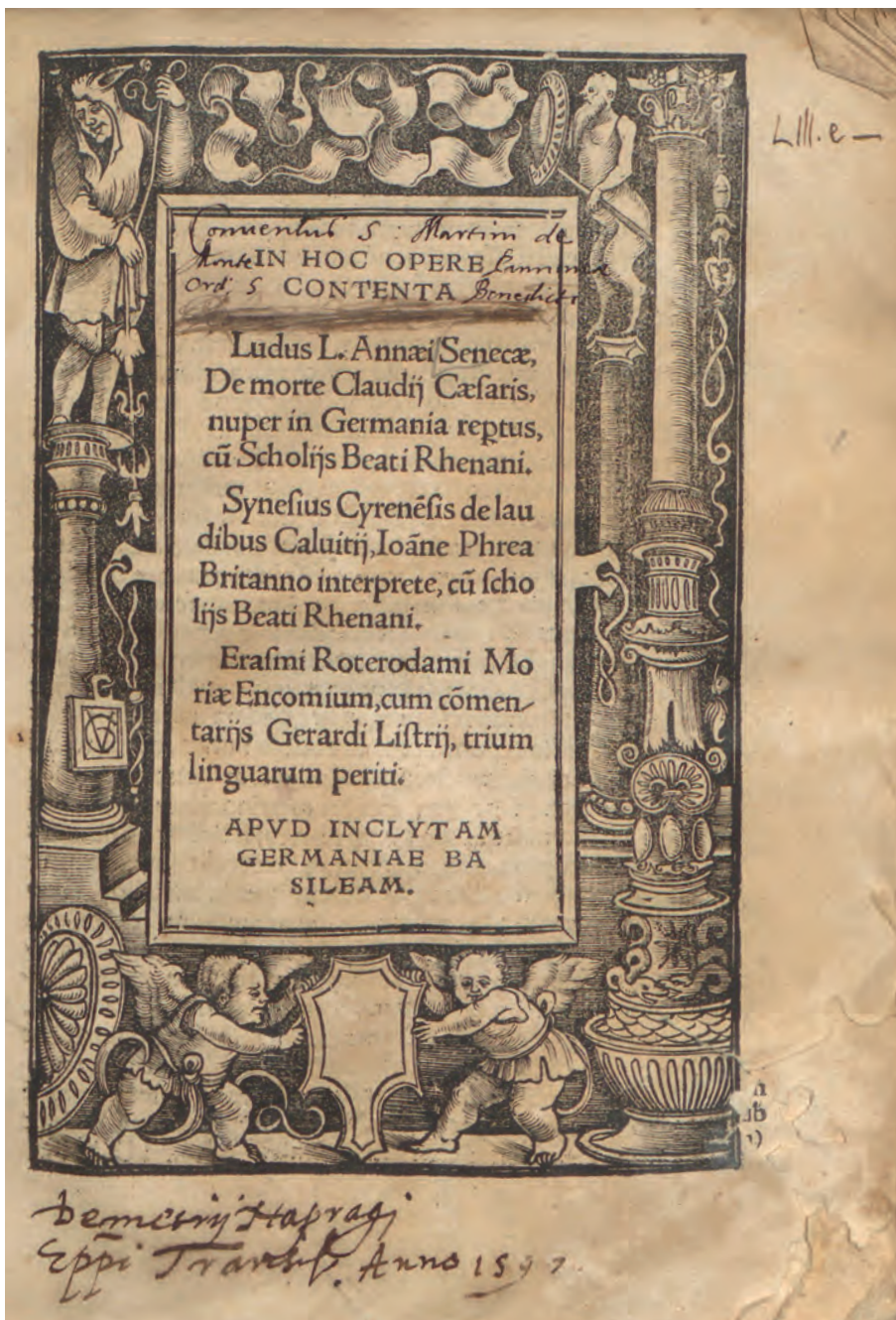
⁵² ZVARA: Náprágyi Demeter három könyve 265–266.

⁵³ JAKÓ: Várad helye 146.

⁵⁴ Jelzete: Ant. 929.

⁵⁵ Jelzete: Ant. 6906. – MAMŰL VIII. 20.

⁵⁶ JENEI: Az utolsó magyar 149.

4. kép

Ludus L. Annaei Senecae De morte Claudij Caesaris — Synesius Cyrene(n)sis: De laudibus Calvitiij — Erasmus: Moriae Encomium... (Basel, 1515)

(Főapátságí Könyvtár, Pannonhalma)

birtokolta, ahonnan 1809-ben a csallóközi Szentantálra (ez a mai Bácsfa település része), a Szűz Mária rendtartományhoz tartozó ferencesek visszaállított kolostorába helyezték át a komáromi könyvtárral és más ingóságokkal együtt.⁵⁷ Később a pozsonyi ferences könyvtár állományát gazdagította, amely jelenleg a Turócszentmártonban lévő Szlovák Nemzeti Könyvtár egyik különgyűjteménye.⁵⁸

Naprághy pozsonyi préposti rangban az 1601-ben elhunyt Monoszlói Andrást követte. E közös könyvükön kívül Győrben még három hasonló akad. Közülük az Erasmus szöveggondozásában megjelent Cyprianus gyűjteményes munkáit közreadó kötetbe (Bázel, 1530) mint győri püspök (14), Aranyuszájú Szent János evangélium-magyarázatába mint kalocsai érsek (Leuven, 1543) írta be a nevét (26). Spangenberg Mózes öt könyvéhez írt *Tabulae*jához (Bázel, 1563) pedig már korábban, erdélyi püspökként jutott hozzá (45).

1611-ből egy könyvajándéka maradt fenn Thurzó György nádor számára.⁵⁹ Ebben az esetben azonban nem nyomtatványról, hanem Francesco Barbaro velencei patrícius házasságról – *De re uxoria* – írott művének kéziratáról van szó. Ezt a 15. században Közép-Itáliában másolt kódexet az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi.⁶⁰ A kódexbe beillesztett lapon a következő szöveg olvasható: „*Illustrissimi ... Comitis Georgij Thurzo de Bethlehemffalua, Regni Hungariae Palatini, ... Bibliothecae Bitsensi inscripsit Demetrius Naprragi Archiepiscopus Colocen, Administrator Episcopatus Lauren. locorum(q)ue eorundem Comes perpetuus et Sacrae Regiae Maiestatis Consiliarius etc. Anno Dni MDCXI.*” (6. kép)

Ezen bejegyzés szerint Naprághy 1611-ben ajándékozta meg a könyvvel Thurzó Györgyöt, aki nevét a szokásos *Vive ut vivas* jelmonddal be is írta az első lap tetejére. (7. kép) A kódex később a máriatölgyesi Illésházy-könyvtárba, onnan pedig nemzeti könyvtárunkba került.

Naprághy kalocsai érsekként, három könyvbe jegyezte be a nevét. Sajnos nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy mikor szerezte be ezeket. Köztük van a jezuita Leonardus Lessius löweni teológiai professzor *De Antichristo* (Antwerpen, 1611) című reformáció ellenes vitairata, amelyet ma Pannonhalmán őriznek.⁶¹ (8. kép) A másik kettőbe Püski János, a következő possessor pontos dátumot is írt. Így Lancellotto Politi domonkos szerzetes *Claves duae ad aperiendas intelligendasque Scripturas Sacras...* (Leiden, 1543) című bibliamagyarázata 1618. július 31-én került Püski birtokába Győrben. A könyv ma a zágrábi Érseki Könyvtárban található.⁶²

⁵⁷ Pertinet ad Bibliothecam Patrum Franciscanorum Provinciae Marianae Hungariae Ven. Conventus Szent-Antal. In insula Cituorum Hungaris vulgo Csallóköz. Ab anno 1809. Quo cassato, et evacuato Conventu Comaromiensi, et restituto Szentantalsensi, inde omnes res mobiles, sicut et Bibliotheca, huc translocata est. Ad S. Antonium. Die Ia Maii 1878.

⁵⁸ KOMOROVÁ-SAKTOROVÁ: Tlačě Nr. 410. – Jelzete: Bap 16989.

⁵⁹ SAKTOROVÁ: Turzovské knižnice 46.

⁶⁰ Jelzete: Cod. Lat. 294.

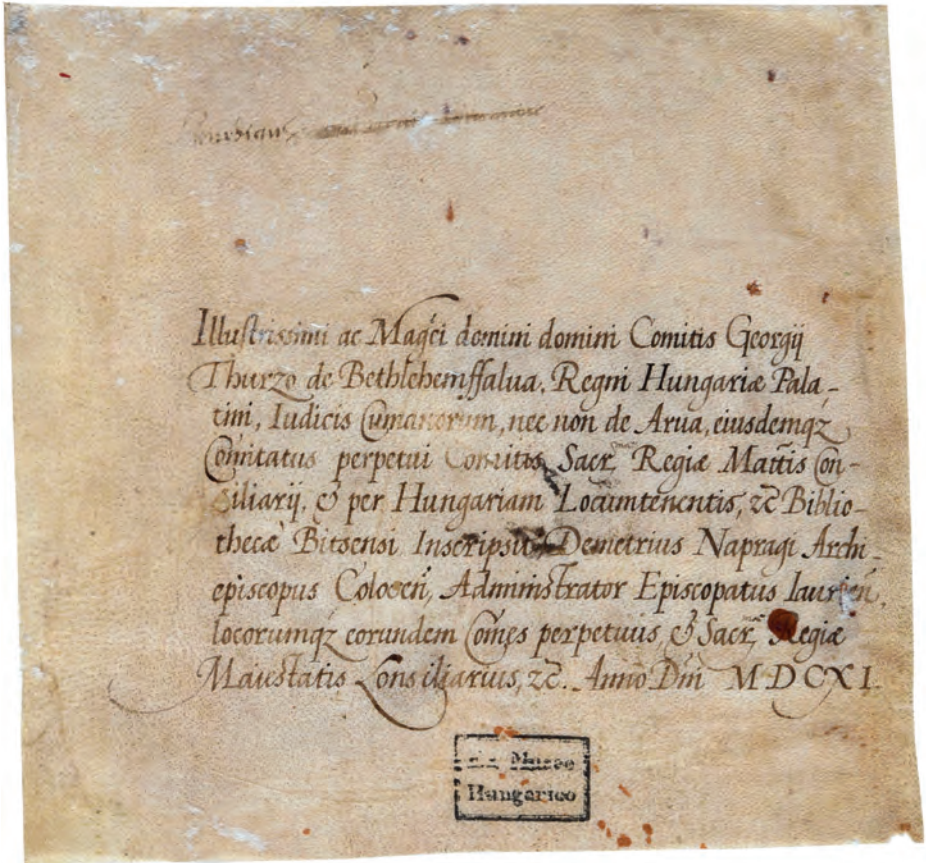
⁶¹ Jelzete: 56 I. 40. Itt köszönöm meg Samodai Évának és Ásványi Ilonának, hogy felhívták a figyelmemet erre a kötetre.

⁶² MAGIĆ: Katalog Nr. 0545 – Jelzete: M 5727 – 16°.

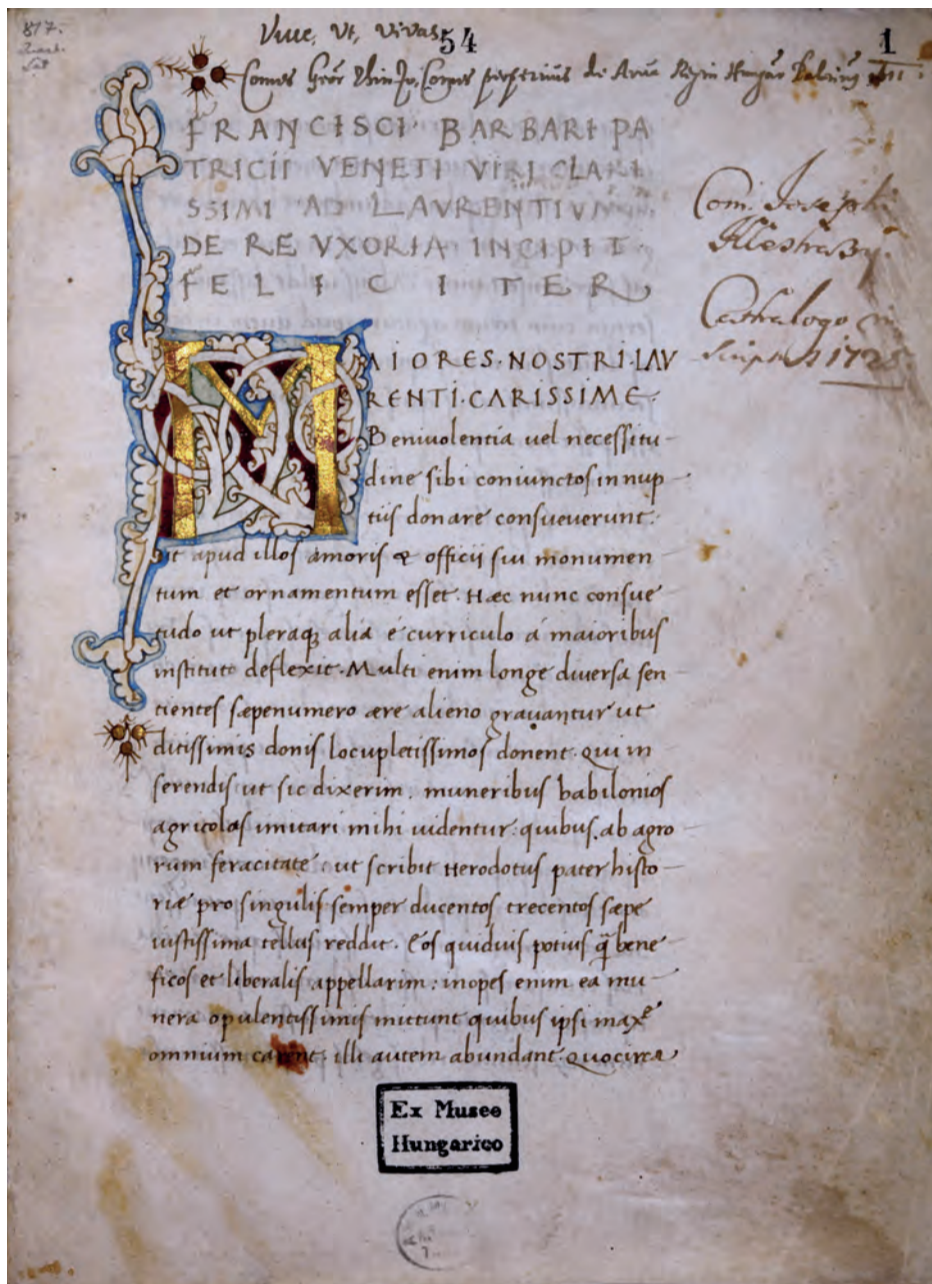
5. kép

Justus Lipsius: *De militia Romana libri quinque* — Antwerpen, 1596
(ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Budapest)

6. kép

Feljegyzés Naprághy Demeter ajándékozásáról Thurzó György nádornak
 (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

7. kép

Francesco Barbaro: *De re uxoria* — a kódex kezdőlapja
(Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

8. kép

Leonardus Lessius: *De Antichristo et eius praecursoribus disputatio apologetica gemina*. — Antwerpen, 1611
(Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma)

A másik kötetbe, Aquinói Szent Tamás *Quaestiones...* (Velece, 1569) című, több teológiai kérdést tárgyaló munkájába Püski János 1619. december 22-én, tehát már az érsek halála után írta be, hogy tőle kapta ajándékba: „*Ab eodem Illmo domino Archieppo, Patrono suo optimo et Reipub. Ungaricae Patre, aeterna memoria dignissimo Joannij Piskij dono datus Jaurini 22. Decemb. anno 1619.*” Püski János (1597–1657) tanulmányai végeztével, pappá szentelése előtt éppen ebben az időben Naprághy udvarában tartózkodott. 1651 és 1657 között volt győri püspökként utóda patrónusának. Mozgalmas karrierje során volt nyitrai püspök is. A könyv a címlapon olvasható bejegyzés szerint több piarista szerzetes, diák és tanár tulajdonába került. Így 1738-ban kapta meg Drahos Istvántól Léday Lénárd (*Leonhardus a Sancto Joanne Nepomuceno*), de volt Dezericzky Ince, a későbbi történetíró használatában is (*ad usum P. Innocentij Sch(olarum) P(iarum) in Hung(aria) Theologij*). 1751-től jelenleg is a nyitrai piarista könyvtárban található.⁶³

Az összegyűjtött és fentebb ismertetett könyvek egytől egyik jól kiegészítik Naprághynak a győri püspöki székhelyen őrzött tékáját. Megfelelnek annak a képnek, amely eddig kialakult könyvgyűjtő szokásairól és érdeklődési köréről. Köztük az

⁶³ SAKTOROVÁ–KOMOROVÁ–PETRENKOVÁ: Tlačē Nr.1688. – Jelzete: PINB 13/XVI.

ókori irodalmat Seneca *Ludusa* és Polybius hadtudományi munkája képviseli Lipsius kommentáiraival; a humanizmust Erasmus *Balgaság dicsérete* és Beatus Rhenanus szövegkritikai művei. Közülük az egyik a késő ókori Synesius, a másik Tertullianus korai egyházatya munkáinak szövegkiadása. A skolasztikus filozófia Albertus Magnus és Aquinói Szent Tamás munkái által van jelen. Fennmaradt továbbá egy Ágoston-rendhez kapcsolódó gyűjteményes kötete, egy hittankönyv és három kontroverz teológiai mű – mindhárom kortárs katolikus szerzőtől, közülük az egyik Kolozsvárott jelent meg. Van továbbá két retorika tankönyv és egy kánonjog. A két tovább ajánlékozott könyv szerzői Aquinói Szent Tamás és a kortárs angol Stapleton, akiktől maradt azért még egy-egy kötet Naprághy tékájában. Kicsit eltér az eddigiektől a házasságról szóló kézirat mind témáját tekintve, mind kézirat jellegénél fogva. Mindenesetre felbukkanása arra figyelmezteti a kutatót, hogy mindenképpen ki kell terjeszteni a kutatást a jövőben az ilyen jellegű dokumentumokra is. Időben ez a 15. századi kézirat a legkorábbi, az 1486 előtt nyomtatott incunabulum, Albertus Magnus mariológiája mellett. A 16. század első felében jelent meg öt nyomtatvány, kilenc darab a 16. század második felében készült, köztük az egyetlen hazai nyomtatvány is. Hasonló csak egy akadt a Győrbe került könyvtárban: Beregszászi Péter *Apologia pro ecclesiis reformatis* (Várad, 1585) című jezsuiták ellen írt vitairata (10).⁶⁴ A legfrissebb megjelenésű kiadvány a kortárs Lessius vitairata 1611-ből. Sajnos magyar nyelvű könyv továbbra sem került elő könyvtárából.

Biztosak vagyunk abban, hogy a jövőben további kötetek is fel fognak bukkanni, ahogyan a possessorkutatás térben és időben is reményeink szerint fokozatosan elterjed a régi, értékes könyvállományok feltárása során. Hiszen messze még az a 2-300 kötet, amellyel a hagyomány szerint Erdélyből távozott 1600-ban. Ettől az évtől haláláig még majdnem két évtized telt el, amely alatt bibliofil szenvedélyének hódolva folyamatosan gyűjtötte a könyveket. Egy-egy barátjának, tanítványának el is ajánlékozott néhányat, hogy fennmaradjon emlékezete. Thurzó Györgynek is ezért küldött könyvet: „*in mei memóriám, had legyen ott az Bibliothecaban.*”⁶⁵ Újlaki Imrének is „*in memoriam*” adta a Stapleton kötetét. Mindez nem történt hiába, hiszen az általa megajánlékozott Püski János, mint örök emlékezetre méltó patrónusáról (Patrono suo optimo et reipub. Ungaricae Patre aeterna memoria dignissimo) hálás szívvel emlékezett meg róla, amikor beírta az érsektől kapott ajándékkönyvbe saját nevét. A győri püspök és kalocsai érsek álta összegyűjtött „tudomány patak” így táplál mind a mai napig „egyéb embereket is kedvesen... a csorgásával és italával...”⁶⁶

⁶⁴ RMNy 572.

⁶⁵ Naprághy Demeter levele Thurzó Györgynek 1611. március 17-én, L. Literátor-politikusok levelei 131.

⁶⁶ Rimay János levele Naprághy Demeter erdélyi püspöknek 1603. július 24., RIMAY János írásai 211.

SZAKIRODALOM

- Aus der ungerischen Gesandten ... Oration = Aus der ungerischen Gesandten Demetrii Nepragi (sic!), Probst zu Erlau, Nicolai Zekoli (sic!) von Kiszwarda und Michaelen Kellemesi, Vicespanus der Spanschafft Saaros, welche sie ... zu Krakau den Monat Martii gehalten haben. Ihrer Oration. In: Auserlesene christliche und überaus schöne Ermahnungen, Rathschläge und Werbungen von dem Türcken-Krieg. Nürnberg, 1664.
- CHOBOT: A váczy egyházmegye = CHOBOT FERENC: A váczy egyházmegye történeti névtára. II. Vác, 1917.
- Erdélyi Országgyűlési Emlékek V. = Erdélyi Országgyűlési Emlékek V. (1601–1607). Szerk. SZILÁGYI SÁNDOR. Budapest, 1879.
- FALLENBÜCHL: A Magyar Kamara = FALLENBÜCHL ZOLTÁN: A Magyar Kamara tisztviselői a XVII. században. Levéltári Közlemények 39. (1968) 233–268.
- JAKÓ: Várad helye = JAKÓ ZSIGMOND: Várad helye középkori könyvtártörténetünkben. In: JAKÓ ZSIGMOND: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 138–168.
- JENEI: Az utolsó magyar = JENEI FERENC: Az utolsó magyar humanista főpap: Náprági Demeter. Irodalomtörténeti Közlemények 69. (1965:2) 137–151.
- KECSKEMÉTI: Pécseli Király Imre retorikája = KECSKEMÉTI GÁBOR: Pécseli Király Imre retorikája és Szenci Molnár Albert, In: „Nem súlyed az emberiség!”... Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára. Szerk. JANKOVICS JÓZSEF. Budapest, 2007. 451–474.
- Kék vér = Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700. Kiállítási katalógus. Szerk. MONOK ISTVÁN. Budapest, 2005.
- KOLLÁNYI: Könyvek = KOLLÁNYI FERENC: Könyvek a XVI. és XVII. századbeli főpapi hagyatékban. Magyar Könyvszemle 3. (1895) 205–218.
- KOMOROVÁ-SAKTOROVÁ: Tlačé = KLÁRA KOMOROVÁ – HELENA SAKTOROVÁ: Tlačé 16. storočia vo františkánskych knižniciach, Martin, 2014.
- KOVACSÓCZY: A méltóságos erdélyi fejedelem követének beszéde = KOVACSÓCZY FARKAS: A méltóságos erdélyi fejedelem követének beszéde a nemesi rendekhez a varsói királyválasztó gyűlésen. 1586. augusztus 4. In: Janus Pannonius – Magyarországi humanisták. Vál., kiad., jegyz. KLANICZAY TIBOR. (Magyar Remekírók) Budapest, 1982. 982–992.
- LACKNER: Maiestatis Hungariae aquila = LACKNER KRISTÓF: Maiestatis Hungariae aquila. Keresztúr, 1617. (RMNy 1136.)
- Literátor-politikusok levelei = Literátor-politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjtéséből, 1566–1623. Sajtó alá rendezte JANKOVICS JÓZSEF. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, V.) Budapest, 1981.
- LUKÁCS: Catalogi = LUKÁCS, LADISLAUS: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Roma, 1978–1990.
- MACEDÓNIAI LÁSZLÓ: Orationes = MACEDÓNIAI LÁSZLÓ: Orationes. Kiad. HORVÁTH ISTVÁN KÁROLY, VALACZKAY LÁSZLÓ. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta antiqua et archaeologica 7.) Szeged, 1964. 13–18.
- MAGIĆ: Katalog = VLADIMIR MAGIĆ: Katalog knjiga XVI. st. u Metropolitanskoj knjižnici u Zabrebu. Zagreb, 2005.
- MAMÜL = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor. VIII. Műhely–paleográfia. Főszerk. KÓSZEGHY PÉTER. Budapest, 2008. 126–129. (Ács Pál)
- MIKÓ: Az erdélyi fejedelmek könyvtára = Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16–17. század). Szerk. MIKÓ ÁRPÁD – VERŐ MÁRIA – JÁVOR ANNA (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2008/3) Budapest, 2008.
- MONOK: „Ex libris... = MONOK ISTVÁN: „Ex libris Nicolai Bethlen et amicorum.” Az „et amicorum” bejegyzésről és a közös könyvhasználatról. In: Szolgáltatomat ajánlom a 60 éves Jankovics Józsefnek. Humanizmus és gratuláció. Szerk. CSÁSZTVAY TÜNDE – NYERGES JUDIT. Budapest, 2009. 266–276.

- NAPRÁGHY: Hungariae periclitantis legatorum ... oratio = NAPRÁGHY DEMETER: Hungariae periclitantis legatorum reverendi domini Demetrii Napragi [...] Nicolai Zokolii de Kis Varda et Michaelis Kellemesi [...] ad serenissimum potentissimumque Sigismundum tertium Poloniae et Sueciae regem [...] oratio. Krakkó, 1595. (RMK III. 857)
- PÉCSÉLI KIRÁLY: Isagoges = PÉCSÉLI KIRÁLY IMRE: Isagoges rhetoricae libri duo. Oppenheim, 1612 (RMK III. 1112); Nürnberg, 1639 (RMK III. 1551)
- RIMAY JÁNOS írásai. = RIMAY JÁNOS írásai. Összeáll., a szöveget gond., az utószót és a jegyzeteket írta ÁCS PÁL. Budapest, 1992. (Régi Magyar Könyvtár. Források) 211.
- RMK III. = SZABÓ KÁROLY – HELLEBRANT ÁRPÁD: Régi magyar könyvtár III. (magyar szerzőktől külföldön 1480–1711. megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok) 1–2. Budapest, 1896–1898. DÖRNYEI SÁNDOR – SZÁLKA IRMA: RMK III. Pótlások, kiegészítések, javítások. Budapest, 1990–1993.
- RMNY = Régi magyarországi nyomtatványok. 1473–1600. BORSA GEDEON – HERVAY FERENC – HOLL BÉLA etc. munkája. Budapest, 1971.
- SAKTOROVÁ: Turzovské knižnice = HELENA SAKTOROVÁ: Turzovské knižnice. Osobné knižné zbierky a knihy dedokované členom rodu Turzovcov. Martin, 2009.
- SAKTOROVÁ–KOMOROVÁ–PETRENKOVÁ: Tlačé = HELENA SAKTOROVÁ – KLÁRA KOMOROVÁ – EMÍLIA PETRENKOVÁ: Tlačé 16. storočia v piaristických knižniciach. Martin, 1997.
- SCHOLL: Praxis = JOHANN SCHOLL: Praxis rhetorica, sive scholae et exercitationes eloquentiae. Lübeck, 1612.
- SZEGHY: Tlačé = ANDREJ SZEGHY: Tlačé 16. storočia v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach. Košice, 2010.
- SZENTMÁRTONI SZABÓ: „Az Szent László koronája = SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA: „Az Szent László koronája, úgy tetszik, hogy az kegyelmed ládájában vagyok.” (Jegyzetek Naprágyi Demeter leveléhez), Arrabona 46. (2008:1) 391–401.
- TÓTH: Telegdi Miklós reneszánsz = TÓTH ISTVÁN: Telegdi Miklós reneszánsz könyvtára. Magyar Könyvszemle 95. (1979:3) 272–284.
- VÁSÁRHELYI: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai = VÁSÁRHELYI JUDIT: A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai I–IV. Magyar Könyvszemle 96. (1980:2-4) 117–130., 230–263., 325–349.
- ZVARA: Ferencesek Szakolcán = ZVARA EDINA: Ferencesek Szakolcán a 16–17. században. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 22. (2010: 3-4) 23–44.
- ZVARA: Náprágyi Demeter három könyve = ZVARA EDINA: Náprágyi Demeter három könyve az Esterházy-könyvtárban. In: „... mint az gyümölczös és termett szőlőveszszóc ...”. Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk. STEMLER ÁGNES – VARGA BERNADETT. 263–267.

NEW BOOKS FROM DEMETER NAPRÁGHY'S LIBRARY

Ferenc Jenei characterised Demeter Naprághy as “the last Humanist high-priest”. The best testimony of his wide-scale erudition and love of books is his collection of fifty volumes which served as the basis of the Diocesan Library of Győr. The study introduces some recently discovered volumes from Eisenstadt Esztergom, Pannonhalma, Košice, Martin, Nitra end Zagreb. In addition to describing Naprághy's own collection of books this study emphasises Naprághy's undeniable merits in saving a great number of books – including those of János Zsigmond and the Báthory family – from Transylvania to Hungary when he left his seat in 1600.

Judit P. Vásárhelyi